

Косачи

Падна чудна лятна нощ, прохладна и свежа. Безкрайното Тракийско поле потъна в мрака, сякаш изчезна, и се предаде на дълбока почивка под монотонния напев на жаби и щурци. Мир и ведрина повея от дълбокото звездно небе. Земята отвори страстните си гърди и замря в наслада.

Марица тихо подписнуваше мътните си води, пълни с удавници, и с лениво спокойствие се ширеше между тъмните брегове, обраснали с върби и раkitак. Влага и хладина лъхаше из тайнствените ѝ недра.

От ливадите край нея се обади ясен мъжки глас и потъна в тишината:

— Ан-дре-я-я-я, Ан-дре-я-я-я!

— Ида, и-даа! — отзова се друг отдалече.

След малко светна огън. Бухнаха игриви пламъци. В тяхната слаба светлина, която се поглъщаше от околния мрак, се мярнаха хора. Това бяха петима селяци от загорските краища, дошли с коси на рамо да търсят работа в далечна Тракия, дето тревите зреят по-рано.

Лазо, сух, слабичък момък, беше приклепнал до огъня и потикваше съчките. Другите, увити в ямурлуци, бяха налягали около огъня, уморени гледаха играта на пламъка и мълчеха. Най-старият от тях, петдесетгодишен мъж, беше подпрял глава на жилестата си, гола до лакът ръка, тъмнобляскава като желязо, и пушеше замечтано. Срещу него лежеше Благолажът. Той постоянно шаваше и се мъчеше да скрие краката си под късия ямурлук. Русите му чорлави мустаци взимаха половината от лицето му. Под големите му гъсти вежди играеха хитри и умни очи.

— Какво замълча, Благолаж? Карай де — каза му Лазо, който трупна съчки на огъня и легна.

Благолажът поглади бялото мъниче, което лежеше пред него на купче, шавна още веднаж и почна:

— Едно време, в някое си царство, имало една царска дъщеря... Тя била хубава, хубава, друга като нея нямало! Косата ѝ се влачела подире ѝ като копринена река и лъщяла като злато. Очите ѝ били черни като тая черна нощ и всеки, когото поглеждала, умираше от любов по нея.

— Ей! - въздъхна Лазо.

— Мълчи! — обади се другите.

— Много лъже — рече Лазо. Благолажът го погледна право в очите.

— Това е приказка, бе хлапе!

— Бабини деветини... измислици! — рече Лазо и някак нерешително и плахо се озърна в тъмнината, дето на няколко крачки от тях спокойно чопкаше из раkitака черният силует на магарето.

— Това е приказка, разбираш ли — рече твърдо Благолажът и настави: — Защо ти е истината? Да взема да ти разправам, да речем, за дрипавите гащи на дядо Тодор или за смачканата калимйавка на дядо поп? Или да ти разправам за нас, голи-голтации, дето сме тръгнали, с коси на рамо и с

просеник в торбата, да бием път цяла седмица до Тракия на коситба?
Всичко това, приятелю, е истина. Ама защо ти е тая пуста истина?

— Ами тия чудновати работи, дето ми ги разправяш, защо ми са? —
отговори Лазо.

— Чудновати, но хубави! Слушаш, слушаш и се забравяш... И току виж, че
чудноватото почва да ти се чини истина, потънеш в него и отидеш. Затова
има приказки, затова са ги хората измислили. И песните са затова... да те
измъкнат от истината, за да разбереш, че си човек.

И Благолажът продължи:

— Тая царска дъщеря била, знаете, огън! Три пъти се женила тя за трима
царски синове, и тримата още първата вечер умирали в ръцете ѝ, задушени
от вълните на косата ѝ... Със самодивските си целувки тя като усойница
змия изсмуквала из устата им кърви, алени кърви, и ги пила...

Последните думи Благолажът произнесе остро и със стиснати челюсти,
сякаш заби нож. Слушателите отговориха на тоя удар със страстни
възкличания. Едно продължително и тежко сумтене неволно издадоха
гърдите. Лазо удари с юмрук земята и изпъшка:

— Бре, вещицата!

Унесени от приказката, другарите му дадоха знак да мълчи.

— После? — пламенно настоя Лазо.

— Какво повече от това? — рече Благолажът спокойно.

— Вещица! — въздъхна пак Лазо. — Ей, Благолаж, приел бих такава
смърт, казвам ти, приел бих.

— Ти — това? Да видя, па да не повярвам — рече един от другарите му и
като потикна огъня, почна тънко и кrekливо да се смее: — И твоята Пенка
има златна коса. Пък ти си още жив.

— Друго е моята Пенка... тя...

— Затова я остави, та се допиля чак тука!... И тебе ти е мъртво сърцето,
приятелю! Няма месец откак се земахте, и ти ѝ се насити и я остави —
отговори Стамо, който досега мълчеше и мислеше нещо.

Той имаше суров поглед и неподвижно лице, по което светлината от огъня
играеше като по камък. Гласът му беше тежък и грапав.

— То си е моя работа — отговори Лазо глухо и преглътна гласа си.

— И нейна работа ще е, да си намери друг, ако не си е намерила досега —
рече пак Стамо.

— Да не вярваш — отговори някак плахо Лазо, жегнат от смътна догадка.
Настъпи продължително мълчание. Последните пламъци на догорелите
вече главни трепкаха над огъня бързо и безсилно, току да угаснат. Далеч
нейде се вдигна тънък писък като жален стон на някоя поразена от куршум
душа, вдигна се високо и зловещо и сякаш ударен о небесния купол, падна
в тайнствените води на Марица, удави се и умря. Косачите се спогледаха
плахо. Очите им се питаха. Благолажът вдигна тайнствено пръст, послуша
се дълго и рече:

— Кукумявка е.

В ракията неспокойно задрънка тъпото клопотарче на подплашеното магаре. Мъничето скочи и прилая срещу мрака. Тайнствената нощна тишина стана някак зловеща.

Лазо въздъхна дълбоко.

— Въздишай, момче — има защо!... Млада булка си оставил! — обади се закачливо и хитро Благолажът и заговори пак с езика на приказките си:

— Буйна е младежката кръв, момчета! Недейте се чуди, че излизат неверни млади невести, оставени от юнаците си!... Знаете ли какво бе казал калугерът Мисаил, кога бе хвърлил брадата и калимявката? — „Това, дете ми е на главата, мога да сваля, но това, дете ми е в сърцето, не мога да извадя." Проклето сърце такава му е пустата направа.

— За Пенка това е лесно, тя има стари любовници — обади се Стамо и се изтегна.

— Пък и бива си я — каза лукаво друг.

Лазо пак погледна в тъмнината плахо. Каменните Стамови думи го удариха в сърцето.

Огънят угасна. Стана тъмно. Дружината замълча. Една звезда се совна и преряза небето с огнена черта.

— Някой сиромаш предаде дух — проговори Лазо.

— Я някоя млада булка се предаде другиму — рече неподвижно Благолажът и попита: — Лазо, ти чул ли си песента за невярната булка Стояница? Тя не е чудновата като приказката. Искаш ли да я изпея?

— Все едно. Като сте такива магарета! - рече Лазо.

Веднага в тъмнината се поде гъст, сладък и треперлив глас и заизвива тъжна прочувствена песен. Думите, като пъстри и миризливи цветя, се изплитаха на венец, нанизаха се една след друга и с безкрайна болка се спущаха в поток от звукове и разправяха историята на невярната Стоянова булка.

Млад Стоян войник отишъл и поръчал на своята вчера доведена хубава невеста, ако го обича, да не ходи на Гургуľово кладенче за вода. Едвам Стоян се затулил, и Стояница си спомнила за млад Гургуľ, с когото са се любили. Пременила се, втъкнала китка на ухо и с менци бели на рамо отишла на проклетото кладенче.

...Там я пресрещна млад Гургуľ, младо му сърце играло, черни му очи святкали...

Благолажът прекъсна и като се понадигна, рече:

— Харесва ли ти се тая песен, Лазо?

Лазо не отговори.

— Спи — рече Благолажът и се подпря на лакът.

- Я спи, я плаче — обади се Стамо.

— Да съм като него, сега бих си отишъл, вярвайте бога — рече подигравателно Благолажът.

Лазо лежеше и мислеше. Подигравките на другарите му се забиваха като остри игли в сърцето и спираха дъхът му от мъки. Тия шеговити подкачки за миг му се сториха възможни. Пенка наистина го обича, но невидени очи скоро се забравят...

Вчера ме зема и ме остави да скита, ще си каже тя, и ето... Тъжната история, която песента разправяше, отнесе ума му в тяхното село. Там също има кладенче. То е скрито в шумака под село. Там неговата Пенка всяка сутрин и всяка вечер ходи...

Мъчителна въздишка се изтръгна из Лазовите гърди.

Нощта напредна и унесе в дълбоки сънища всичко наоколо. Тъпото клопотарче на магарето вече не биеше. Бялото мъниче, свито на кълбо, спокойно бе заспало край догорелия огън, над който едва-едва избухваха и гаснеха немощни пламъчета.

Марица тихо подписнуваше тъмните си води между сънливите брегове и разправяше невнятни приказки на нощта.

Косачите един след друг заспаха. Огъня почна да загасва.

Само Лазо не заспа. Закачките размътиха младата му душа и въображението му зарисува картини, една след друга по-мъчителни.

Мисълта му го отнесе при Пенка в село. Той я вижда тънка, пъргава и бяла като сняг. Тя стои на къщния праг и дълго и тъжно гледа прашния път, който се вие из полето за към далечни страни. По тоя път замина Лазо и я остави. Остави я за пуста печалба... Усилни годините станаха, какво да се прави! Утре рано тя ще стане и пъргава, като сърна, ще иде на кладенчето за вода...

Там тя, може би, ще намери... ех, знае се кого! Той много я задяваше на хорото. Той е луда глава и умее... Па и Пенка... жена — мож ли да ѝ вярваш!

Ето. Тъмни, шумнати храсти затулят кладенчето. В тяхната зеленина се белее Пенкиното хубаво лице, а по него минава с милувка мъжка ръка...

Чужда ръка...

Лазо се стресна и стана.

„Какво правя аз тук?“ — помисли той и отметна ямурлука.

Нощта мълчеше. Само щурците тихо и едногласно църкаха: Пенка, Пенка, Пенка...

*

Рано сутринта, когато дрезгавината на близкия ден вдигна косачите, те видяха, че Лазо не беше при тях.